

Miljöberedningens slutrapport 2004

Förord	2
Sammanfattning	3
Uppdrag och problembeskrivning	4
Beredningens sammansättning	4
Läsanvisning	4
PROBLEMFÖRMULERING – FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ARBETET	5
Haninges miljö –problem och möjligheter	5
Hållbar utveckling - vad betyder det för Haninge	9
Kommunens miljöpåverkan	12
Miljöledning	15
Miljöbokslut	17
FÖRSLAG TILL NYTT MILJÖPOLITISKT PROGRAM	18
Miljöpolicy för Haninge kommun	18
Miljömål och uppföljningsmätt	19
Styrning - miljöledning	24
Uppföljning och utvärdering	25
VÄGEN DIT	26
Genomförande	26
Organisation	26
Kommunikation	26
Utbildning	26
Budget	27
Exempel på åtgärder inom kommunens olika verksamheter	27
 Bilagor	
Miljöberedningens direktiv	bilaga I
Tidigare miljöpolitiska beslut i Haninge	bilaga II
Nationella miljömål	bilaga III
Reservation från miljöpartiet	bilaga IV

Förord

Den av fullmäktige utsedda Miljöberedningen har under år 2004 arbetat med denna rapport som innehåller förslag till nytt miljöpolitiskt program och miljöpolicy för Haninge kommun. Miljöberedningen har träffats 8 gånger under året och även genomfört ett seminarium tillsammans med ledande politiker och tjänstemän i kommunen. Arbetet har fokuserats på miljöfrågor som är angelägna i Haninge och som kommunen har rådighet över. Processer inom kommunens egna verksamheter har studerats för att se hur miljöarbetet ska kunna integreras. Av stor betydelse är att miljöfrågorna blir en del av den ordinarie verksamheten och inte en fråga vid sidan om. En referensgrupp bestående av minst en tjänsteman från varje förvaltning har bidragit med information om kommunens skiftande verksamheter samt lämnat synpunkter på rapporten.

Begrepp som hållbar utveckling, långsiktig hållbar samhällsutveckling, och ekologiskt hållbar utveckling har studerats och diskuterats. Miljö har avgränsats utifrån miljöbalkens ansvarsområde. Mer om vad begreppen står för och hur kan man arbeta med frågorna i Haninge kan ni läsa under rubriken *Hållbar utveckling – vad betyder det för Haninge* och i beredningens förslag till ny miljöpolicy.

Miljöberedningens förhoppning är att förslaget till nytt miljöpolitiskt program ska bidra till en ekologiskt hållbar utveckling i Haninge. För att det ska bli framgångsrikt krävs kunskap och engagemang!

Haninge den 14 december 2004

Vera Rehnfeldt (fp) *Ordförande*

Lars Lindholm (m)

Margareta Bernhardsson (s)

Harry Hedemark (kd)

Anders Lindberg (s)

Lars Nordin (v)

Tuula Niinivirta (s)

Yvonne Radestam (mp)

Sammanfattning

Haninges unika natur och kultur samt läget i storstockholmsregionen skapar tillsammans kommunens miljöförutsättningar. Bebyggelsen är i huvudsak lokaliserad utmed de två stora kommunikationsstråken genom Haninge. Det finns även ett stort antal fritidshusområden som successivt omvandlas till områden med helårsboende. I dessa områden kan problem uppstå med utsläpp från bristfälliga avlopp och brist på grundvatten.

Omkring 80 % av Haninges totala areal består av hav. Stora delar av skärgården och en viss del av kuststräckan är naturreservat. I Haninge kommun finns omkring 70 sjöar. Övergödningen är ett större problem än försurningen. Det är framför allt dagvatten och avloppsvatten som ger det största tillskottet av näringsämnen till våra vatten.

Kommuninvånarna använder en mängd varor och tjänster som bidrar till miljöbelastningen i kommunen. Många varor innehåller någon form av mer eller mindre farliga kemikalier, antingen i själva produkten eller i förpackningen. Avloppsslam räknas också som avfall. Slammet från kommunens reningsverk håller idag så god kvalitet att det får spridas på jordbruksmark.

Haninges transportsystem är väl utbyggt. Transportsektorn står för det största enskilda bidraget till länets miljöproblem. Det är främst längs högtrafikerade, större vägar och i tätbebyggelse som nivåerna är höga. Koldioxid från avgaserna bidrar till den ökade växthuseffekten.

Någon storskalig elproduktion sker inte i kommunen idag. Energi för uppvärmning produceras vid fjärrvärmeverket i Jordbro. Verket använder bibränsle, olja och el för värmeproduktion. I områden som inte har tillgång till fjärrvärme sker uppvärmning främst genom egna pannor alternativt direktverkande el. Uppvärmning genom bergvärme har ökat under senare år. Förbränning av fossila bränslen bidrar till att växthuseffekten ökar allt snabbare.

Hållbar utveckling är ett begrepp som myntades vid FN:s konferens om miljö- och utveckling i Rio de Janeiro 1992, Agenda 21 härstammar från denna konferens. Haninges möjligheter att nå en hållbar utveckling är starkt kopplat till den fysiska strukturen i kommunen.

Kommunfullmäktige har genom två olika beredningar arbetat fram och antagit två miljöpolitiska dokument under senare delen av 1990-talet, Agenda 21 och 39-steg ... Därutöver har nämnderna i skiftande omfattning fattat beslut som direkt eller indirekt berör miljön. Kommunen är en viktig aktör i arbetet med att uppnå de nationella miljömålen. Men kommunen bedriver också en rad olika verksamheter som på olika sätt påverkar miljön.

Förslag till nytt miljöpolitiskt program

Förslaget till ny miljöpolicy anger att det långsiktiga målet för Haninge kommuns miljöarbete är en ekologiskt hållbar utveckling. Miljöpolicyen anger att kommunstyrelsen är ansvarig för det övergripande strategiska miljöarbetet och att varje nämnd är ansvarig för att bedriva sin verksamhet i enlighet med policyen. Miljöpolicyen gäller för kommunens verksamhet, internt och externt samt för helägda kommunala bolag. Med rutiner för mål, genomförande och uppföljning säkerställs miljöarbetet och negativ miljöpåverkan förebyggs.

Tio övergripande kommunala miljömål föreslås inom tre målområden. De utpekade målområdena utgår från de nationella och regionala miljömålen och är formulerade utifrån vilka frågor som är särskilt angelägna att åtgärda i Haninge och som kommunen har rådighet över. De utpekade målområdena är:

- Energi och transporter
- Vatten och avlopp
- Avfall

Uppdrag och problembeskrivning

Uppdraget handlar om att uppdatera och förnya det kommunala miljöarbetet. Kommunfullmäktige har i beslut den 13 oktober, 2003, § 133 inrättat en fullmäktigeberedning med namnet *Miljöberedningen* samt formulerat direktiv för denna, se bilaga I. Miljöberedningens arbete i form av en slutrapport skall vara färdigställd för att sändas ut på remiss senast 2004-12-31.

Nämnderna och förvaltningarna i kommunen har kommit olika långt när det gäller miljöarbetet. Det har förekommit en rad goda initiativ och insatser, men generellt sett kan sägas att det fortfarande finns många brister.

Det är svårt att få en samlad bild av miljöpolitiska dokument och beslut i kommunen. Behovet av att sammanföra och tydliggöra gällande miljödokument är därför stort.

Information om miljöarbetet i Haninge kommun behöver förbättras till exempel på kommunens hemsida.

Beredningens sammansättning

I Miljöberedningen har följande personer ingått:

<i>Ordförande</i>	Lars Lindholm (m)
Vera Rehnfeldt (fp)	Lars Engvall (kd) t o m 2004-09-06
	Harry Hedemark (kd) fr o m 2004-09-06
<i>Ledamöter</i>	Yvonne Radestam (mp)
Tuula Niinivirta (s)	Lars Nordin (v)
Margareta Bernhardsson (s)	
Anders Lindberg (s)	

I referensgrupp har följande personer deltagit:

Anna Flood, miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen
Mats Granbom, barn- och utbildningsförvaltningen
Anette Johansson, barn- och utbildningsförvaltningen
Eva Lundgren, kultur- och fritidsförvaltningen
Carina Wiström Bergstock, socialförvaltningen
Rolf Ljungström, äldre- och omsorgsförvaltningen
Per Österberg, administrativa kontoret
Karin Noord, kommunledningskontoret

Läsanvisning

Avsnittet *Bakgrund och förutsättningar* syftar till att ge en gemensam bild av de förutsättningar som vi har för vårt miljöarbete. Det är såväl våra egna förutsättningar som omvärlden som styr. Kunskap om vad som gjorts tidigare inom området är väsentligt för förståelse av de förslag till förändring som föreslås.

Förslag till nytt miljöpolitiskt program är, om det antas efter remissbehandling, tänkt att fungera självständigt i ett framtida miljöarbete. Miljöpolicyn ska ge ledning och stöd i arbetet med att uppnå målen. Nationella och regionala mål ligger sedan till grund för de övergripande kommunala miljömål som föreslås. Ansvar och förslag till uppföljning finns också beskrivet i detta avsnitt.

Det tredje avsnittet, *Vägen dit*, visar hur miljöarbetet är tänkt att bedrivas och ger exempelvis förslag till utbildningsinsatser. Avslutningsvis lyfts några förslag till åtgärder fram för att öka förståelsen för vad förslaget till nytt miljöpolitiskt handlingsprogram kan få för konsekvenser inom olika verksamheter.

Problemformulering – förutsättningar för arbetet

Haninges miljö –problem och möjligheter

Som ett led i arbetet med att ta fram ett nytt miljöpolitiskt handlingsprogram för Haninge kommun görs i detta bakgrundskapitel en kortfattad beskrivning av miljösituationen i kommunen. Ambitionen är inte att göra en heltäckande beskrivning utan snarare att försöka ringa in problem – och möjligheter.

Bakgrundsbeskrivningen utgår från tidigare framtaget material och kopplar förutsättningarna till de nationella miljökvalitetsmålen¹.

Natur och kulturlandskapet

Haninge kommun består av ett omväxlande landskap med skogar, jordbruks- och ängsmark samt vatten. Kommunen tillhör två naturgeografiska regioner, Svealands sprickdalsterräng med lerslättdalar och sjöbäcken samt Östersjön med skärgårdar. Urbergsplatån som dominerar i Stockholms län består av gnejs och granit. Dessa bergarter, som är vanliga i Haninge, har lågt innehåll av basiska ämnen vilket i sin tur påverkar grundvattnet, jordlagren och därmed även växtligheten. Man brukar även tala om att berggrunden har dålig förmåga att neutralisera försurat regn. I skärgården finns stråk av basisk urkalksten, exempelvis på Utö, vilket medför ett delvis annorlunda djur- och växtliv. I Haninge kommun finns länets högsta punkt, Tornberget, 112 meter över havsytan. I kommunen finns även flera unika naturmiljöer till exempel Sandemar och Gullringskärret.

Hela länet är kulturpåverkat. I Hanveden, i Haninge och Huddinge kommun, har spår av människor från 7-6000 år f.Kr påträffats. I Haninge finns även bronsåldersmiljöer, järnåldersgravfält men också många spår av mänsklig aktivitet under senare tid såsom herrgårdar, jordbrukslandskap mm.

Området natur- och kulturlandskapet berör främst de nationella miljömålen:

- bara naturlig försurning
- grundvatten av god kvalitet
- god bebyggd miljö
- hav i balans och levande skärgård
- levande skogar
- ett rikt odlingslandskap
- myllrande våtmarker

Markanvändning - Bebyggelse och kommunikationer

Haninge består av tätort, landsbygd och skärgård, tre områden med olika karaktär och förutsättningar för framtida utveckling. Bebyggelsen är i huvudsak lokaliserad utmed de två stora kommunikationsstråken genom Haninge, det vill säga utmed Nynäsbanan och väg 73. I Haninge finns även ett stort antal fritidshusområden som successivt omvandlas till områden med helårsboende. I dessa omvandlingsområden kan problem uppstå med utsläpp från bristfälliga avlopp och brist på grundvatten. Saltvatteninträngning och vattenbrist är vanligt i skärgården. Cirka 10 procent av invånarna i Haninge får sitt vatten från egna brunnar.

Lokalisering av nya bostäder och verksamheter har stor betydelse för möjligheten att nå en långsiktigt hållbar utveckling. Trafik och buller är exempel på faktorer som påverkas av hur den fysiska miljön är utformad. I översiktsplanen redovisas kommunens intentioner för markan-

---

¹ De nationella miljömålen återfinns i bilaga III.

vändning och utveckling för kommunens olika delar. Planeringen ska bidra till en långsiktigt hållbar utveckling. Natur- och kulturvärden ska tillvaratas och skyddsvärda områden bevaras.

Området markanvändning berör främst de nationella miljömålen:

- god bebyggd miljö
- grundvatten av god kvalitet
- hav i balans och levande skärgård
- begränsad klimatpåverkan

Vatten & avlopp

Omkring 80 % av Haninges totala areal består av hav. Stora delar av skärgården och en viss del av kuststräckan är skyddade genom tio naturreservat.

Havet är vår slutliga mottagare av dagvatten och avloppsvatten. Det innebär att föroreningar i form av näringsämnen, hormonstörande ämnen, metaller och en mängd andra mer eller mindre svårnedbrytbara kemiska ämnen slutligen hamnar där. Även om alla utsläpp upphör så finns många föroreningar kvar i sediment och vattenmassa. Fiskeriverkets provfiske av grunda havsvikar i Haninge¹ visar att det är näst intill obefintligt med årsyngel av abborre och gädda.

I Haninge kommun finns omkring 70 sjöar. Sjöar och vattendrag fungerar som fördröjningsmagasin i landskapet. Vattnet samlas upp och rinner sedan vidare i ett jämnt flöde. Samtliga sjöar i kommunen är påverkade av mänsklig aktivitet på något sätt. Hela skalan är representerad, från sura skogssjöar till övergödda tätortsnära sjöar. Sura sjöar är idag sällsynta i Stockholms län. Försurningen i de flesta sjöar har avstannat och pH ökar i genomsnitt med 0,013 enheter per år. Svartsjön i Hanveden tillhör en av länets känsligaste sjöar och kommer med nuvarande deposition av sura ämnen även fortsättningsvis att vara försurningshotad. I Haninge kalkas sjön Öran för att bland annat skydda de rödlistade arter som finns där.

Övergödningen är ett större problem än försurningen. Det är framför allt dagvatten och avloppsvatten som ger det största tillskottet av näringsämnen till våra vatten. Med dagvatten menas det vatten som rinner av på ytan från framför allt tak, gator och vägar samt andra hårdgjorda ytor, vidare ut i vattendragen. Dagvattnet för med sig näringsämnen och andra föroreningar.

Ett flertal vattendrag i Haninge har kvar sin naturligt ringlande sträckning exempelvis Vitsån. En eller ett par åar hyser en naturlig stam av havsöring.

Det kommunala avloppssystemet tar hand om avloppsvattnet från cirka 90 procent av kommunens invånare. Avloppet leds framför allt till Henriksdals reningsverk i Stockholm och Fors reningsverk i Västerhaninge. Kommunen har även ett mindre avloppsvverk på Dalarö och ett på Muskö. I fritidshus- och omvandlingsområden är enskilda avloppsanläggningar vanliga.

Området vatten och avlopp berör främst de nationella miljömålen:

- bara naturlig försurning
- grundvatten av god kvalitet
- levande sjöar och vattendrag
- ingen övergödning
- hav i balans och levande skärgård

Varor och avfall

Kommuninvånarna i Haninge nyttjar en mängd varor och tjänster dagligen som bidrar till miljöbelastningen i kommunen. Många varor innehåller någon form av mer eller mindre farliga kemikalier, antingen i själva produkten eller i förpackningen. Kemikalier som efter varans

---

¹ PM: Rekryteringskador hos Östersjöns kustfiskebestånd. Lars Ljunggren, Alfred Sandström och Gustav Johansson, Kustlaboratoriet, 2004-05-26

livslängd hamnar i avfallshanteringen och då riskerar att bli ett miljöproblem. Varje kommuninvånare i Haninge producerar i genomsnitt 250 kg avfall per år och då är inte avfall med producentansvar, grovsopor och miljö- och riskavfall inräknat. Hushållsavfallet förbränns till fjärrvärme i Högdalen. Antalet återvinningsstationer för papper, förpackningar, glas och plast är ungefär en per 800 invånare. Farligt avfall kan lämnas på fem miljöstationer i kommunen.

Avfall från verksamheter i kommunen hanteras av företagen själva, oftast genom avtal med godkänd transportör och entreprenör. För små företag i kommunen kan det ibland vara svårt att hantera avfallet på ett rationellt och miljömässigt bra sätt.

Kommunen ansvarar för hanteringen av hushållsavfall och jämförligt avfall. För många avfallsslag gäller numer producentansvar, där materialbolagen har ansvaret. SRV återvinning AB är kommunens entreprenör för detta avfall. Den lokala renhållningsordningen innehåller kommunens föreskrifter om avfallshantering. Dit hör också kommunens avfallsplan. I avfallsplanen redovisas kommunens planering för bland annat hur avfallsmängderna ska minskas och vilken inriktning avfallshanteringen ska ha under kommande period.

Avloppsslam räknas också som avfall. Slammet från kommunens reningsverk håller så god kvalitet att det får spridas på jordbruksmark. Spridningen är dock starkt reglerad vilket innebär avsättningsproblem inom en relativt nära framtid.

Området varor och avfall berör främst de nationella miljömålen:

- god bebyggd miljö
- giftfri miljö
- begränsad klimatpåverkan

Resor och transporter

Haninges transportsystem är väl utbyggt. Vägnetet i kommunen är omfattande, från riksväg 73, delvis med motorvägsstandard, till enskilda, grusbelagda vägar i perifera områden. Cykelvägnetet är främst utbyggt i anslutning till större bebyggelseområden. Genom Haninge passerar Nynäsbanan, järnvägen till Nynäshamn med dubbelspår fram till Västerhaninge, därefter enkelspår. Järnvägen trafikeras av pendeltåg med sex stationer i Haninge. Inom kommunen finns även ett utbyggt bussnät och infartsparkeringar i anslutning till pendeltågsstationer och större busshållplatser.

Transportsektorn står för det största bidraget till länets miljöproblem. Föroreningar från trafiken består bland annat av koldioxid, kväveoxid, kolväten, partiklar och svaveloxid. Det är främst längs högtrafikerade, större vägar och i tätbebyggelse som nivåerna är höga. Koldioxid från avgaserna bidrar till den ökade växthuseffekten. Transporter och arbetsmaskiner svarar för merparten av kväveoxidutsläpp.

För kvävedioxid, partiklar (PM 10), bly, svaveldioxid och bensen finns miljökvalitetsnormer, det vill säga lagstadgade nivåer som inte får överskridas i utomhusluft. För länets del kommer miljökvalitetsnormer för partiklar att vara svårast att klara. Slitagepartiklar från bromsbelägg, däck och vägbanan utgör 70-80 % av den totala PM-halten i gatunivå under vintertid. I Haninge underskrids idag alla gällande miljökvalitetsnormer. Beräkningar för 2006 visar på ett fortsatt underskridande av miljökvalitetsnormen för kväveoxid och ytterligare sänkta halter av kväveoxid i luften utan att specifika åtgärder genomförs.

Trenden är att halterna av föroreningar från vägtrafik minskar, bland annat genom effektivare förbränningsmotorer och bättre rening. Kvarstår gör dock trafikens bidrag till koldioxidutsläppen så länge bränslet i huvudsak utgörs av fossila bränslen. Partiklar kommer även fortsättningsvis att vara ett miljöproblem. Barriäreffekter, buller och markintrång är andra frågor som måste beaktas.

Området resor och transporter berör främst de nationella miljömålen:

- bara naturlig försurning
- frisk luft

- god bebyggd miljö
- begränsad klimatpåverkan

Energi

Haninge försörjs av el genom ett elnät som till största delen ägs av Vattenfall. Någon storskalig elproduktion sker inte i kommunen idag. På Utö finns ett vindkraftverk som uppfördes under 1970-talet. Energi för uppvärmning produceras vid fjärrvärmeverket i Jordbro. Verket använder biobränsle, olja och el för värmeproduktion. Basproduktionen sker med torkade träbränslen i biopannan. Värmeverket försörjer Västerhaninge, Jordbro, Handen, Brandbergen och Vendelsö. Baserat på producerat antal GWh/ år står biobränslen för 94 %. Total energiförbrukning i Haninge kommun (exklusive transporter) uppgick år 2002 till 1100 000 MWh enligt uppgifter från pågående revidering av översiktsplanen.

I områden som inte har tillgång till fjärrvärme sker uppvärmning främst genom egna pannor alternativt direktverkande el. Uppvärmning genom bergvärme har ökat under senare år.

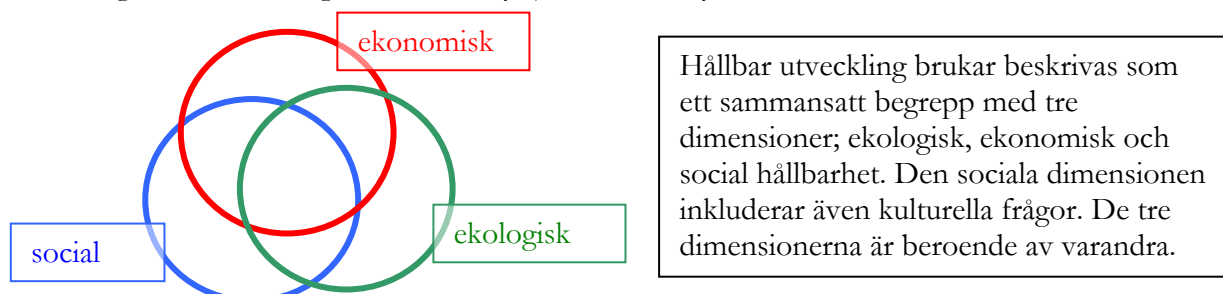
Förbränning av fossila bränslen bidrar till att växthuseffekten ökar allt snabbare. Svavel och kväveutsläpp från förbränning bidrar till att nederbörden försuras vilket i sin tur leder till försurning av mark och vattendrag. Luftföroreningar från förbränning ökar risken för cancer, astma samt hjärt- och kärlsjukdomar. Småskalig vedeldning i eldstäder som inte är miljögodkända ger stora utsläpp av hälsoskadliga kolväten.

Området energi berör främst de nationella miljömålen:

- bara naturlig försurning
- god bebyggd miljö
- begränsad klimatpåverkan

Hållbar utveckling - vad betyder det för Haninge

Hållbar utveckling är ett begrepp som myntades vid FN:s konferens om miljö- och utveckling i Rio de Janeiro 1992, Agenda 21 härstammar från denna konferens. Med insikt om att hållbar utveckling är ett sammansatt begrepp formades en global strategi för att integrera miljöarbetet med arbetet för att nå ekonomisk och social hållbar utveckling. En utveckling som är hållbar håller sig inom ett ekologiskt hållbart nyttjande av ekosystemen.

Haninges möjligheter att nå en hållbar utveckling är starkt kopplat till den fysiska strukturen. Befintlig och kommande bebyggelse, vägar och arbetsplatser ger tillsammans med de naturgivna förutsättningarna, ramar för framtida miljösituation. Genom att lokalisera ny bebyggelse i anslutning till befintliga system för vägar, VA och annan teknisk försörjning kan resursförbrukningen och miljöbelastningen minska.

I översiktplanen för kommunen (revidering pågår) redovisas markanvändningen med ett tjugoförårs perspektiv. Som övergripande mål för planen anges *långsiktigt hållbar utveckling ekonomiskt, ekologiskt, socialt och kulturellt*. I översiktplanen har man alltså valt att även lyfta fram de kulturella aspekterna, jämför beskrivningen om hållbar utveckling ovan. I utvecklingsprogram, detaljplaner och trafikplanering vidareutvecklas sedan dessa intentioner som rör den fysiska miljön. Andra exempel på dokument och processer som berör hållbar utveckling är bland annat näringslivsstrategi, folkhälsoarbetet, renhållningsordning/avfallsplan, dagvattenstrategi och tillsynsarbetet enligt miljöbalken.

Haninge är en del i en storstadsregion. Det medför vissa miljömässiga fördelar såsom effektiva, storskaliga anläggningar för vatten- och avlopp, avfallshantering, fjärrvärme och kollektivtrafik men ger också svårigheter bland annat i form av omfattande biltrafik och övergödning. I den Regionala utvecklingsplanen, RUFS 2001, betonar man att utvecklingen i regionen måste vara långsiktigt hållbar och att den fysiska strukturen är viktig för att nå den.

Kommunens roll

Kommunen har många uppgifter inom miljöområdet. Kommunens myndighetsuppgifter inom miljöområdet är av stor betydelse, framför allt genom miljöbalken och plan- och bygglagen. Kommunen bedriver också flera verksamheter med inverkan på miljön.

Enligt regeringsformen har kommunerna ansvaret lokalt för en god livsmiljö. Därför har de också ett övergripande ansvar för att finna tillämpningar för att nå de nationella miljö(- och folkhälso)målen. Länsstyrelserna har ansvar för att, i samverkan med kommunerna, ta fram underlag för regionala mål och åtgärdsprogram. Miljöarbetet och folkhälsoarbetet har många beröringspunkter och det är viktigt att samordning sker.

Kommunernas planering är viktig för att miljö kvalitetsmålen ska nås. Kommunen arbetar med att förankra, utveckla och förverkliga miljömålsarbetet i dialog med samhällets olika aktörer. Användningen av mark, vatten och den bebyggda miljön, liksom de ekologiska och samhälleliga aspekterna ska beaktas i en god fysisk planering. Exempel på frågor som hanteras i planeringen och som har stor betydelse för miljön är utveckling av bebyggelse, trafiksystem, grönområden samt energi- och vattenförsörjning.

Tidigare miljöpolitiska dokument och beslut

Kommunövergripande

Kommunfullmäktige har genom två olika beredningar arbetat fram och antagit två miljöpolitiska dokument under senare delen av 1990-talet.

I Sverige fick landets kommuner i uppdrag att utarbeta lokala Agenda 21 program. I Haninge tillsattes en fullmäktigeberedning 1995 och fullmäktige antog beredningens slutdokument 1998-09-07. Beredningen upplöstes därefter och frågorna fördes över till kommunstyrelsen i syfte att bland annat starkare koppla miljöfrågorna till övergripande planerings- och budgetprocesser.

Haninges Agenda 21 beredning presenterade ett dokument med långsiktiga visioner och mål för 2018. Dokumentet arbetades fram med hjälp av synpunkter som kom fram i samband med *Idéboken* under 1997. Beredningen betonade att Agenda 21-dokumentet inte är en statisk produkt utan en del i en process kring omställningen till en ekologisk uthållig kommun.

I samband med att beredningen i april 1998 överlämnade sitt dokument till kommunfullmäktige anhöll de om att få fortsätta sitt uppdrag till årets slut för uppföljning och tillämpning av dokumentet.

Dokumentet innehåller 6 delområden:

1. Visioner om en livsstil
2. Boende – sunda hus och hållbara energisystem
3. Konsumtion – vi köper nästan bara miljömärkta varor
4. Avfall – soptipparna har försvunnit
5. Transporter – bensinlukande bilar finns bara på museer
6. Natur – en rikedom av grön mångfald

Inom varje delområde beskrivs en vision, vägen dit och önskvärda mål för 2018. Dessutom görs en kort notering om hur området förhåller sig till den kommunala planeringen.

Agenda 21-dokumentet har ett långsiktigt perspektiv på kommunens utveckling. De mål som finns redovisade utifrån visionen beskrivs som eftersträvansvärda.

Kommunfullmäktige beslutade den 27 oktober 1997 att anta dokumentet "Miljöpolitiska mål för Haninge". Uppföljning har sedan skett vid två tillfällen, dels i en sammanställning daterad 19 augusti, 1998 och dels i en rapport daterad 29 september, 1999. Beredningen för det miljöpolitiska handlingsprogrammet upplöstes i januari 1999. Tillämpning av de miljöpolitiska målen fördes därmed över på respektive nämnd. Under 2002 tillskrev miljö- och stadsbyggnad samtliga nämnder, inklusive Tornberget, med förfrågan om hur tillämpningen sker. Redovisningen behandlades i fullmäktige 2002-06-17.

Nämnds specifika

Kommunstyrelsen beslutar årligen om *Strategisk plan och budget*. Där ingår övergripande miljöfrågor. Andra dokument som innehåller miljöaspekter är näringslivsstrategin, folkhälsostrategin, turistpolicy med mera. Kommunstyrelsen ansvarar genom nuvarande administrativa kontoret för bland annat upphandling. I den policy som beslutats anges bland annat hur miljö ska beaktas vid upphandling. Miljöbedömningar görs även vid till exempel markförsäljningar och etableringsärenden. Kommunstyrelsen ansvarar även för översiktlig och detaljplanering enligt plan- och bygglagen samt övergripande trafikplanering.

Tekniska nämnden har beslutat om miljömål för verksamheterna teknik samt vatten och avlopp (TN 2003-12-10, §106). Miljömålen är formulerade i tre nivåer utifrån den metodik som

organisationen *Det Naturliga Steget* använder. Den översta nivån är sju huvudpåståenden som preciseras i nästa nivå, de strategiska målen. Därefter ska preciserade, mätbara miljömål formuleras inom respektiver verksamhet. Målformuleringarna är tänkta att revideras i samband med budgetarbetet och följas upp efter varje verksamhetsmål.

Tekniska nämndens verksamheter är av en sådan art att en mängd beslut innehåller miljöfrågor, exempelvis dagvattenhantering, skötsel och underhåll av grönområden samt anläggningsfrågor.

Barn och utbildningsnämndens *Skolplan 2004-2007* (antagen av kommunfullmäktige 2004-02-09) bygger på en gemensam samhällssyn som bland annat förutsätter kunskap om människor, natur, miljö och samhälle. I tidigare skolplaner anges att som ett övergripande mål för skolan i Haninge ska skolorna karaktäriseras av ökat miljömedvetande. Skolornas miljöarbete utvärderades av BUN 1999. Utvärderingen visar att skolorna, på olika sätt, arbetar med miljöfrågor, såväl lokala som globala. Det fanns även ett stort intresse för att försöka fortsätta arbeta med olika miljöfrågor och att få fler engagerade. Som exempel kan nämnas ett utökat arbete inom NO i NTA-programmet.

Inom skolor och förskolor bedrivs verksamheten med mer eller mindre uttalat miljöfokus. En skola uppfyller Skolverkets *Miljöskola* och ytterligare fyra skolor har *Grön flagg* enligt Håll Sverige Rents certifiering. I övrigt arbetar man med att skapa ett bra förhållningssätt hos eleverna för en aktiv och bra hantering av den gemensamma miljön.

Miljö- och byggnadsnämnden ansvarar för tillsynen enligt miljöbalken och andra lagstiftningar inom miljöområdet. I tillsynsplan anger nämnden hur tillsynsarbetet ska bedrivas. I bygglovprövningen hanteras även vissa miljöfrågor, exempelvis val av material och strandskyddsdispenser.

Miljöplan för **äldreomsorgsnämnden** godkändes 2001-10-25 §136 i syfte att utveckla miljöarbetet inom äldreomsorgens verksamhet. Miljöplanen innehåller fem miljömål med checklista och är tänkt att följas upp årligen.

Socialnämnden och **Kultur och fritidsnämnden** har inte fattat några särskilda miljöpolitiska beslut utöver de som är kommungemensamma i form av de 39 stegen och Agenda 21.

Tornberget startade under 2003 arbetet med att införa ledningssystem där kvalitet, miljö och arbetsmiljö integreras. Målet är att Tornberget skall bli certifierat enligt FR 2000 senast våren 2005.

Kommunens miljöpåverkan

Kommunen är en viktig aktör i arbetet med att uppnå de nationella miljömålen. Men kommunen bedriver också en rad olika verksamheter som på olika sätt påverkar miljön.

Inom miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen finns flera verksamheter som har stor miljöpåverkan framför allt inom teknik och VA. Även kommunens övriga förvaltningar har verksamheter som påverkar miljön. Miljöbelastningen varierar mycket, beroende på de vitt skilda verksamheter som bedrivs, men det finns också några likheter. Frågor som berör alla förvaltningar är kontorsmaterial (pappersförbrukning, kopiering med mera), transporter och avfall. Vissa verksamheter genererar mycket avfall, exempelvis blöjor från dagis och äldreomsorg. Vid större upphandlingar tillämpas upphandlingspolicyn som anger vilka miljökrav som ska ställas.

Förvaltningarnas energiförbrukning för uppvärmning är svår att uppskatta då det ingår uppvärmning i hyresavtalen men är troligen en viktig miljöaspekt för många av verksamheterna.

Här följer en kort beskrivning av respektive förvaltnings verksamhet och dess miljöpåverkan i både positiv och negativ bemärkelse. Den mer generella miljöpåverkan som nämns ovan och som berör i stort sett samtliga verksamheter omnämns inte här.

Kommunledningskontoret¹ ansvarar bland annat för övergripande ekonomi, information och marknadsföring, turism, mark och exploatering, näringsliv och EU-frågor. Miljöfrågorna kan integreras i de flesta av kontorets ordinarie verksamheter. Det gäller t ex vid markförsäljningar och etableringsärenden.

Genom information på hemsidan och i olika medier kan kommuninvånare, näringsliv m fl få kunskap i miljöfrågor. Kommunledningskontoret samarbetar med högskolor, har kontakter med näringslivet och deltar i olika EU-projekt.

Administrativa kontoret² arbetar med olika administrativa frågor som inköp, säkerhet, fordon, IT samt kontorsservice, tryckeri och vaktmästeri. Upphandling och fordonsenheten är de verksamheter som har störst miljöpåverkan. Miljökrav kan ställas vid upphandling enligt inköspolicy. När det gäller fordonsenheten påverkar fordonsparkens miljöanpassning och drivmedelsslaget miljön. I övrigt är återvinning av elektronik, färgpatroner, förpackningar mm viktigt.

Barn- och utbildningsförvaltningen ansvarar för barnomsorg, skolor och undervisning. Förvaltningen har en stor potential genom sina olika verksamheter att skapa intresse och kunskap om olika miljöfrågor. Verksamheterna påverkar även miljön genom t ex val av matsedel, kemikaliehantering och avfallshantering i kemisalar och på yrkesgymnasier, färger och annan kemikalieanvändning i bildundervisning och slöjd. Transporter sker i form av skolskjutsar, varor mm. Inom barnomsorgen används stora mängder blöjor, vilka föräldrarna själva köper in.

Kultur- och fritidsförvaltningen ansvarar för kultur- och fritidsverksamhet i kommunal regi – bibliotek, kultur, fritidsgårdar/träffpunkter, 10-12 årsverksamhet, sport-, sim- och ishallar, bollplaner, vandrarhem, bad, motionsspår, vandringsleder och föreningsstöd. Miljöpåverkan är stor i form av kemikalie- och energianvändning i sim- och ishallar. För att driva bibliotek samt idrotts- och friluftsanläggningar krävs många transporter.

Miljöprofil och kretsloppstänkande tillämpas på vandrarhemmet på Fjärdlång.

Till förvaltningen hör även medborgarkontoret i Haninge centrum. Genom energirådgivning, konsumentvägledning och samhällsvägledning kan medborgarna påverkas att handla på ett miljöriktigt sätt.

---

¹⁺² Bildar en gemensam förvaltning från och med 2005-01-01.

Miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen arbetar bland annat med översikts- och detaljplaner, övergripande trafikplanering och strategiska miljöfrågor. Arbetet ger förutsättningar för en långsiktig markanvändning och hållbar utveckling.

På förvaltningen handläggs även bygglov samt med råd och information om byggnadsteknik och materialval. Inom miljöområdet arbetar man bland annat med råd, information och tillsyn inom miljö- och hälsoskydd, livsmedel, djurskydd och smittskydd samt hanterar olika former av tillstånds och anmälningsärenden. Tillsynen är en viktig del för att uppnå uppsatta miljömål och för en långsiktigt hållbar utveckling. Förvaltningen arbetar även med viss miljöövervakning.

Inom lantmäteri utförs bland annat grundläggande mätning och kartproduktion, fastighetsbildningsärenden i samverkan med statliga lantmäteriet och utveckling och underhåll av kommunens GIS, geografiskt informations system. Inom miljö- bygglov och lantmäteri krävs en del transporter för att göra besiktningar i fält.

Förvaltningen ansvarar för underhåll, snöröjning, renhållning och utformning av gator och vägar, cykelvägar och parkeringsplatser samt trafikbelysning. Verksamheten har relativt stor miljöpåverkan framför allt i form av transporter (maskiner), saltning, hantering av sopsand och brunns-slam, förorening av dagvatten samt energianvändning i vägbelysning. Materialval och underhåll är en viktig aspekt för att minska miljöpåverkan. Utformning och underhåll av parker, grönområden, lekplatser och utemiljöer vid skolor ansvarar parkenheten för. Dessa områden skapar positiva miljöer ur social och miljömässig synpunkt samt ökar den biologiska mångfalden i tätorten.

Förvaltningen ansvarar också för avloppsrening och dricksvattenförsörjning inom kommunens va-verksamhetsområden. Verksamheten förbrukar stora mängder kemikalier. Reningsverken släpper ut renat och ibland bräddat avloppsvatten, vilket påverkar recipienterna negativt. Avloppsslammet håller god kvalitet och kan användas för spridning på åkermark. Avloppshanteringen är energikrävande.

Personalen inom teknik och VA-verksamhet har utbildats i hållbarhetsfrågor enligt det naturliga stegets pedagogik.

Socialförvaltningen ansvarar för Arbetscentrum, handikappomsorg, individ- och familjeomsorg och serveringstillstånd. Arbetscentrum samordnar olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder i kommunen.

Handikappomsorgen ger stöd och service åt kommuninvånare under 65 år som har fysiska och/eller psykiska funktionshinder. Inom denna del av verksamheten uppkommer avfall i form av mediciner, kanyler och blöjor.

Individ- och familjeomsorgen arbetar med enskildas och familjers ekonomiska och sociala problem. Förvaltningen handlägger ansökningar om serveringstillstånd för alkoholservering och utövar tillsyn över efterlevnad av bestämmelserna i alkohollagen. Förvaltningen har ett stort transportbehov inom sina verksamheter vilket innebär påverkan på miljön.

Äldreomsorgsförvaltningen ansvarar för att kommuninvånare över 65 år på olika sätt ges omsorg i form av hemtjänst, dagverksamhet, äldreboende och rehabilitering. Inom verksamheten uppkommer bland annat avfall i form av hälso- och sjukvårdsartiklar (blöjor, mediciner). Restaurangverksamheterna kan ha miljöpåverkan när det gäller inköp av råvaror och avfallshantering.

I övrigt är det transporter inom till exempel hemtjänsten och till och från dagverksamheterna som har miljöpåverkan. Leverantörernas transporter till och från äldreboendena har också en miljöpåverkan.

Tornbergets verksamhet omfattar förvaltning av fastigheter samt fastighetsskötsel, byggnadsverksamhet och städning. Till vissa fastigheter hör även avloppsreningsverk och

vattenverk/brunnar för dricksvattenproduktion som Tornberget har driftsansvaret för. Tornberget arbetar aktivt med energi- och materialhushållning, utfasning av miljö- och hälsofarliga ämnen och för att säkerställa en god inomhusmiljö i de fastigheter som förvaltas. Tornberget har en miljö- och kvalitetsansvarig. Alla Tornbergets anställda får utbildning i hållbarhetsfrågor enligt Det naturliga stegets pedagogik.

Exempel från utbyggnaden av Johanneslund

Vid byggandet av det nya äldreboendet Johanneslund har Tornberget ställt miljökrav på projektet och entreprenörerna genom ett miljöprogram. Miljöprogrammet beskriver Tornbergets övergripande och detaljerade miljömål i projektet och utgjorde en del av förfrågningsunderlaget.

Totalentreprenören arbetade fram en integrerad kvalitets-, miljö- och arbetsmiljöplan för att säkerställa att bland annat miljöprogrammet uppfylldes. De hade även ansvar för att deras underentreprenörer upprättade projektspecifika miljöplaner som redovisade hur verksamheten skulle planeras, organiseras, kontrolleras samt dokumenteras för att tillgodose de miljö- och hälsokrav som miljöprogrammet ställde.

Övergripande miljömål i projektet:

- hushålla med transporter, energi, vatten och andra råvaror
- minimera utsläpp till vatten, luft och deponering
- minimera förbrukningen av råvaror genom återanvändning och återvinning

skapa en sund miljö med avseende på såväl den inre som den yttre miljön

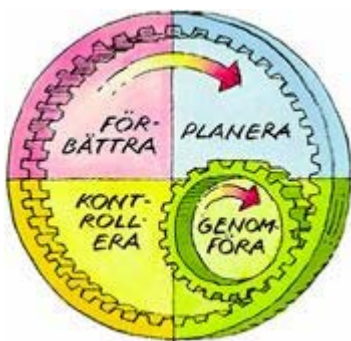
Miljöprogrammet och miljöplanerna följs sedan upp kontinuerligt genom miljörevisioner, möten och genom besök på bygget.

Miljöledning

Miljöledning innebär att en organiserad struktur finns för miljöarbetet. Vanligen ingår miljöpolicy, miljöpåverkan/miljöutredning, miljömål och handlingsprogram i ett sådant system. Förebyggande åtgärder och ständiga förbättringar är nyckelbegrepp inom miljöledningsområdet.

Miljöledning handlar om att integrera miljöfrågorna i hela organisationens verksamhet. För att miljöfrågorna ska få genomslag måste ledningen bedriva ett aktivt miljöledarskap. Detta innebär bland annat att säkerställa organisationsformer så att alla berörda personalkategorier har en väldefinierad fördelning av ansvar och befogenheter. Fungerande och skriftligt dokumenterade rutiner för miljöarbetet är en viktig komponent i begreppet miljöledarskap. Andra komponenter i ett miljöledningsarbete utgör det periodiska kontroll- och revisionsarbetet som främst är ett verktyg för uppföljning av det genomförda interna miljöarbetet.

Det finns flera etablerade miljöledningssystem idag. De mest kända är ISO 14001 och EMAS.

Gemensamt för olika miljöledningssystem är att de oftast innehåller någon form av cyklisk process som går ut på ständiga förbättringar genom systematisk utvärdering och uppföljning av verksamheten.

Få kommuner har idag infört renodlade miljöledningssystem för hela sin verksamhet men många kommuner arbetar med någon form av verksamhetsstyrning där även miljöfrågorna ingår alternativt arbetar med att införa miljöledning för någon del av verksamheten.

Exempel från några kommuner:

Nyköping, 49 400 invånare

Nyköpings kommun anser att det är viktigt med flexibilitet i det egna miljöarbetet och har därför valt att arbeta med ett eget miljöledningssystem, Gröna nyckeln. Systemet bygger på grunderna i ISO 14001. Miljöarbetet drivs enligt principen om ständiga förbättringar – vilket innebär många små steg i rätt riktning. För att uppnå framgång det viktigt att den högsta ledningen är engagerad.

Miljöpolicy och miljöplanen är de övergripande styrdokumenterna i miljöledningssystemet. Med utgångspunkt från dessa tar varje avdelning fram ett miljöprogram det vill säga en handlingsplan för hur arbetsplatsen ska arbeta med miljöfrågor i sin verksamhet. Avdelningarna har en eller flera miljöombud som fungerar som samordnare i avdelningens arbete med att ta fram miljöprogrammet. Varje år i samband med årsredovisningen görs ett miljöbokslut som i sin tur ligger till grund för nya handlingsplaner.

Botkyrka, 75 400 invånare

Botkyrka kommun har sedan 1997 ett miljöledningssystem i alla sina enheter för att strukturera och styra miljöarbetet inom organisationen. Systemet grundar sig på åtta kriterier byggda på ISO 14001. För att bli certifierade måste alla åtta punkter vara uppfyllda. Botkyrka har inga övergripande miljömål utan systemet förutsätter att varje enhet årligen sätter sina miljömål och därmed ständigt förbättrar och utvecklar sitt miljöarbete. Inom varje enhet finns det en miljögrupp som aktivt arbetar med att föra miljöfrågorna framåt. Därtill kommer en miljö-

ansvarig i förvaltningsledningen som ska stötta enheterna i arbetet. Det kommunövergripande ansvaret har kommunstyrelsen.

En årlig miljörevision utförs antingen av kommunens miljöcontroller eller miljöchef, som också har en stödjande funktion i miljöledningsarbetet. Revisionen utvärderar också vilka miljöförbättringar som verksamheterna åstadkommer, vilka årligen rapporteras till kommunstyrelsen.

Helsingborg, 120 100 invånare

1997 påbörjades arbetet med att införa miljöledningssystem i stadens kommunala verksamheter. ISO 14001 ligger till grund för stadens miljöledningssystem, men det finns inga krav på att verksamheterna ska certifiera sig. Vissa kommunala bolag och förvaltningar har på frivillig basis certifierat sig enligt ISO 14001. Det är främst de verksamheter som kan få konkurrensfördelar på att vara certifierad. För att bli certifierad krävs att en oberoende konsult genom revision godkänner verksamhetens miljöarbete. Detta sker var tredje år. I övriga verksamheter har man valt en enklare form av miljöledningssystem, med intern miljörevision. Två heltidstjänster har tillsatts på miljöförvaltningen för att hjälpa de andra förvaltningarna med arbetet samt för att genomföra revision internt.

Agenda 21 och miljöpolicy ligger till grund för stadens miljöplan. Kommunen har vissa gemensamma mål för förvaltningarna. Förvaltningarna lämnar årligen in handlingsplaner baserade på målen. Dessa används som underlag för nästa års miljöplan.

Norrtälje, 54000 invånare

En projektanställd har genomfört en miljöutredning samt tagit fram en miljöhandbok. Syftet är att utveckla och införa dokumenterade miljöledningssystem i förvaltningarnas verksamheter så att miljöarbetet strävar mot de miljömål som fastlagts, såväl kommunövergripande som verksamhetsanknutna. Arbetet drivs i huvudsak inom respektive förvaltning. Inga krav finns på införande av ISO 14001, utan varje förvaltning utformar ett system som passar verksamheten. I dagsläget utförs ingen revision, varken internt eller av extern konsult.

Någon uppföljning har ännu inte skett, men kommer till att börja med ingå i det vanliga bokslutet. Ett särskilt grönt bokslut har diskuterats.

Man har inrättat ett miljöråd bestående av politiker och tjänstemän vilket är rådgivande för kommunstyrelsen i vissa övergripande miljöfrågor.

En ny miljöpolicy är under framtagande som grundar sig på de krav som finns i ISO-systemet.

Miljöbokslut

Miljöbokslut är en form av uppföljning av det pågående arbetet som i många avseende liknar de uppföljningar som görs inom ekonomiområdet. Utifrån fastställda mål och uppföljningsmått redovisas hur arbetet har fortskridit. Uppföljningsmått benämns ofta nyckeltal eller indikatorer.

För att miljöboksluten ska bli ett intressant och verkningsfullt redskap krävs att uppföljningsmått är noga uttänkta och verkligen ger svar på om arbetet leder mot uppsatta mål. En annan viktig aspekt är att uppföljningsmått är möjliga att följa under en längre period och att tillförlitlig statistik finns.

Miljöboksluten möjliggör även en jämförelse mellan olika kommuner, län och nationer förutsatt att gemensamma uppföljningsmått valts.

För att ge miljöarbetet en extra skjuts och för att presentera arbetet utåt är det vanligt med illustrativa och pedagogiska miljöbokslut som både redovisar ”hårda” mätvärden men även innehåller en mer beskrivande analys av hur arbetet fortskrider.

I den nationella och regionala uppföljningen av miljömålsarbetet används symboler för om arbetet går åt rätt håll, glada respektive ledsna gubbar.

MILJÖKVALITETSMÅL När vi miljö-
kvalitetsmålet?

* mÅlar 2050 i en första etapp

Exempel på miljöredovisning hämtat från Miljömålsrådets årsrapport Miljömålen – när vi dem? deFacto 2004

Glatt ansikte 😊

- De nuvarande förhållandena är, om de säkerställs och fattade beslut genomförs i väsentliga delar, tillräckliga för att miljö kvalitetsmålet ska kunna nås inom den utsatta tidsramen.

Neutralt ansikte 😐

- Miljö kvalitetsmålet är möjligt att nå i tillräcklig grad/utsträckning inom tidsramen men ytterligare förändringar/åtgärder krävs.

Ledset ansikte ☹️

- Miljö kvalitetsmålet är mycket svårt att nå i tillräcklig utsträckning/grad inom den utsatta tidsramen.

Förslag till Nytt miljöpolitiskt program

Miljöpolicy för Haninge kommun

Det långsiktiga målet för Haninge kommuns miljöarbete är en ekologiskt¹ hållbar utveckling. Det innebär en utveckling som främjar människors hälsa, värnar biologisk mångfald och naturmiljö, tar tillvara kulturmiljön, bevarar ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga samt tryggar en god hushållning av naturresurserna

Kommunen ska målmedvetet skapa förutsättningar för att bevara och utveckla Haninges unika natur- och kulturmiljö för kommande generationer.

Det innebär att kommunen

Ska uppfylla gällande miljölagstiftning.

1. Tar hänsyn till miljökonsekvenser vid planering och beslut som påverkar mark, vatten och förbrukningen av ändliga resurser.
2. Inom vår egen organisation och i dialog med företag och omgivande samhälle informerar och inspirerar till ett miljömässigt ansvarsfullt handlande.
3. Beaktar de miljömässiga aspekterna vid upphandling och i upphandlingsförfarandet ställer höga miljökrav.
4. Prioriterar åtgärder inom utpekade målområden såväl vad gäller kommunens egna verksamheter som vid planering och beslut som påverkar markanvändningen i kommunen.

Tillämpning

Miljöpolicyen gäller för kommunens verksamhet, internt och externt samt för helägda kommunala bolag.

Ansvar

Kommunstyrelsen är ansvarig för det övergripande strategiska miljöarbetet. Respektive nämnd är ansvarig för att nämndens verksamhet bedrivs i enlighet med denna policy.

Rutiner

Med rutiner för mål, genomförande och uppföljning säkerställs miljöarbetet och negativ miljöpåverkan förebyggs.

---

¹ Ekologiskt används som en del av begreppet ”Hållbar utveckling” enligt Brundtlandrapporten 1987 (som även innehåller sociala och ekonomiska dimensioner) och beskriver vad människa och miljö tål.

Miljömål och uppföljningsmått

Nationella miljö kvalitetsmål

Haninge kommun arbetar för att nå de nationella miljö kvalitetsmålen som Sveriges riksdag har antagit¹. Särskilt angelägna för att nå de nationella miljö målen och utifrån Haninge kommuns förutsättningar och problem är för närvarande målen:

- *Begränsad klimatpåverkan,*
- *Grundvatten av god kvalitet* samt
- *Hav i balans och levande skärgård,*
- *God bebyggd miljö*
- *Levande sjöar och vattendrag,*

De nationella miljö kvalitetsmålen ska uppnås inom en generation vilket innebär år 2025.

Regionala miljö mål

Länsstyrelserna är ansvariga för att bryta ned de nationella miljö målen till regional nivå. Länsstyrelsen i Stockholms län har gjort en översyn av de regionala miljö målen i Miljö värdsprogram 2000. Strukturen följer de nationella miljö kvalitetsmålen. Miljö målen och uppföljningen av dessa är viktiga led i länets miljö arbete.

Översynen av de regionala miljö målen, det regionala uppföljningssystemet samt de åtgärder som beskrivs i Regionalt miljö handlingsprogram 2004 är tillsammans en vidareutveckling av Miljö värdsprogram 2000. Mer om regionala miljö mål går att läsa på länsstyrelsens hemsida www.ab.lst.se

Övergripande miljö mål och uppföljningsmått för Haninge

För att nå de nationella miljö målen och Haninges egna mål är miljö arbetet inom Haninge kommun inriktat på tre utpekade målområden. Åtgärder ska prioriteras inom dessa målområden. Målområdena har arbetats fram i dialog med miljö beredningen och berörda tjänstemän.

De utpekade målområdena utgår från de nationella och regionala miljö målen och är formulerade utifrån vilka frågor som är särskilt angelägna att åtgärda i Haninge och som kommunen har rådighet över. De har många beröringspunkter med de nationella och regionala miljö målen samt det regionala miljö handlingsprogrammet, men är främst valda utifrån vad som är viktiga miljö frågor i Haninge.

De utpekade målområdena är:

- Energi och transporter
- Vatten och avlopp
- Avfall

Miljö målen är formulerade inom de utpekade målområdena och ska uppnås senast år 2015 om inte annat anges inom respektive mål. Målåret 2015 är valt utifrån att bland annat vissa regionala mål har den tidshorizonten.

---

¹ De nationella miljö kvalitetsmålen återfinns i bilaga III.

Kriterier för uppföljningsmått är att de ska vara relevanta och spegla nationella, regionala eller lokala miljömål. De ska kunna tas fram under en följd av år och ge en tidsserie som visar utvecklingen inom området. Underlag för uppföljningsmått ska kunna tas fram med en rimlig arbetsinsats och till en rimlig kostnad.

Utöver dessa övergripande mål ska respektive nämnd formulera verksamhetsanknutna mål och handlingsplaner som bidrar till att uppnå de kommunövergripande målen. De nämndspecifika målen formuleras lämpligen så att de har en kortare genomförandetid.

Läs mer under uppföljning – utvärdering.

Energi- och transportsektorn har stor betydelse för möjligheterna att minska klimatpåverkan och en negativ hälso- och miljöpåverkan samtidigt som de är centrala för kommunens utveckling. Transportsektorn står för det enskilt största negativa bidraget till länets miljöproblem. Det gäller förutom utsläpp av växthusgaser och andra föroreningar även buller.

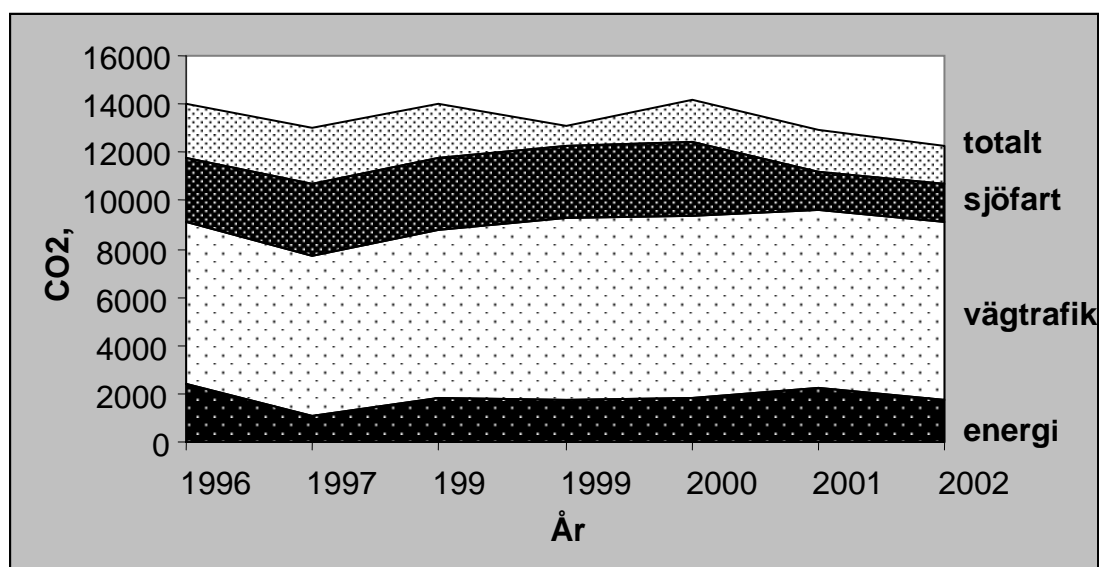
Energi och transporter är områden som berör kommunens egna verksamheter i hög grad.

Koldioxid är den vanligaste växthusgasen och står för nära 90 procent av de lokala utsläppen.

Källorna är framförallt förbränning av fossila bränslen inom energisektorn och vägtrafiken.

Åtgärder inom detta område kan vara

- medverka i projekt kring exempelvis förbättrad kollektivtrafik, bilpooler, alternativa bränslen
- ökad andel bostäder som värms upp med fjärrvärme
- energisparåtgärder
- bullerkartering och handlingsplaner

CO2-utsläpp i Haninge 1996-2002 uppdelat på energi, vägtrafik och sjöfart. I totalt ingår även arbetsmaskiner med mera. Källa Luftvårdsförbundet ABC-län.

Mål	Energi och transporter	Uppföljningsmått
1	Utsläppen av växthusgaser, främst koldioxid, i Haninge ska som ett medelvärde under perioden 2008-2012 vara minst fyra procent lägre än 1990.	<i>Utsläpp av koldioxid per sektor och person samt som koldioxid-ekvivalenter.</i>
	<p>Målet är lika med föreslaget regionalt mål för att uppnå det nationella miljömålet "Begränsad miljöpåverkan". 2002 var koldioxidutsläppen 1723 kg per person i Haninge.</p> <p>Med koldioxidekvivalent menas att man räknar om utsläpp av andra växthusgaser till motsvarande koldioxidutsläpp.</p> <p>Uppföljningsmättet är delvis samma som länsstyrelserna gemensamt arbetar med och bör genom det vara relativt enkelt att redovisa.</p>	
2	Haninge kommun ska verka för att minska energiförbrukningen	<i>Elförbrukning per invånare och år. Energiförbrukning per m² och år i kommunens lokaler.</i>
	Målet syftar till en minskad energiförbrukning inom kommunens egna verksamheter och i kommunen som helhet. Bostäder och offentlig verksamhet är viktiga sektorer i arbetet med omställning av energisystemet. En viktig del i omställningsarbetet är att få till stånd en minskad elvärmeanvändning och effektivare energianvändning	
3	Möjligheten att välja ett miljöanpassat transportsätt ska öka.	<i>Antalet antagna detaljplaner som bidrar till att målet uppfylls. Andel bostäder, skolor och arbetsplatser som finns inom 5 minuters gångavstånd till kollektiv trafik.</i>
	Den fysiska planeringen är ett av de viktigaste redskapen för att uppnå målet.	

Tillgång till **vatten av god kvalitet** och **avloppssystem** som inte negativt påverkar sjöar och vattendrag är en viktig framtidsfråga. Inom kommunen finns många sjöar och vattendrag, hav samt grundvattenförekomster. Grundvattenresurserna är inte jämt fördelade och det finns lokala bristområden i exempelvis kustområdena. De vattenrelaterade miljöproblemen har olika karaktär i tätorterna och i de glesare befolkade delarna av kommunen. Dagvattnet samlar upp många diffusa utsläpp och, i de fall det inte renas, transporteras föroreningarna vidare till vattendragen.

Målområdet innefattar många aspekter rörande vatten och avlopp och därför är det angeläget att formulera ett större antal övergripande mål. Övergödning är det största hotet mot sjöar och vattendrag och påverkar både vattenkvalitet och den biologiska mångfalden. Enskilda avlopp,

reningsverk, jordbruket och dagvatten är de största föroreningskällorna. Åtgärder inom detta område kan vara:

- Ansluta omvandlingsområden till kommunalt VA.
- Informationskampanjer till kommuninvånare och företag om avlopp och slam (vad man inte ska hälla i avloppet)
- Inventera och kräva åtgärder för enskilt VA som inte uppfyller aktuella krav
- Tillämpa den dagvattenstrategi som är under utarbetande
- Ställa krav på kretsloppsanpassade VA-system i skärgården
- Arbeta med information och tillsyn i verksamhetsområden
- Utarbeta en VA-strategi

Mål	Vatten och avlopp	Uppföljningsmått
4	Utsläpp av fosfor från enskilda avlopp ska kontinuerligt minska.	<i>Antal enskilda avlopp som under året anslutits till kommunalt va.</i> <i>Antalet enskilda avlopp som åtgärdats så att de uppfyller aktuella krav.</i>
5	Slam från kommunens reningsverk ska vara av den kvalitet att det kan användas på åkermark för livsmedelsproduktion.	<i>Halter av vissa metaller och organiska miljögifter i slam</i> <i>Andel godkänt slam som återförs till jordbruket för livsmedelsproduktion.</i>
	Utnyttjande av avloppsslam som fosforkälla bidrar till att minska brytningen av ny fosfor. Förutom näringsämnen och metaller kan avloppsslammet även innehålla andra oönskade kemiska ämnen som till exempel antibiotika. Det är viktigt att arbeta för att dessa ämnen inte hamnar i våra avloppsreningsverk eller i slammet samt att följa forskningen om eventuella risker med slam användning på jordbruksmark.	
6	I skärgården och andra vattenbristområden är uttagen av grundvatten reglerade så att de inte är större än grundvattnets nybildning.	<i>Andel brunnar med kloridhalt över 50 mg per liter i kust- och skärgårdsområdet</i>
	Mål och mått är i stort sett lika som förslag till regionala miljömål.	
7	Värdefulla natur- och kulturmiljöer i eller i anslutning till sjöar och vattendrag ska bevaras och utvecklas.	<i>Antal skyddade sjöar och vattendrag inklusive anslutande miljöer fördelat på skyddsform, typ av biotop och kulturmiljö</i>

		<i>Antal områden som identifierats.</i>
		<i>Antal områden med upprättat åtgärdsprogram</i>
8	Sjöar och vattendrag ska uppvisa en naturlig, i det närmaste opåverkad vattenkvalitet.	<i>Uppmätta halter av kväve och fosfor i sjöar och vattendrag.</i>
	Målet är utformat i enlighet med EU:s ramdirektiv för vatten. Målet överensstämmer med det förslag till "Dagvattenstrategi för Haninge kommun" som är under utarbetande. I den föreslås att dagvatten ska omhändertas lokalt och vid behov renas, vid all nybebyggelse där fysiska förutsättningar finns.	

För att spara naturresurser ska **avfall** i första hand återanvändas eller återvinnas. Är detta inte möjligt återstår förbränning för fjärrvärmeproduktion och i sista hand deponering. Det är viktigt att fasa ut farliga ämnen och samla in farligt avfall för att få så rena avfallsfraktioner som möjligt. Hanteringen av hushållsavfall i Haninge sköts av det delägda bolaget SRV. Kommunen ansvarar för att i planeringen peka ut platser som är lämpliga för återvinningsverksamhet.

Trots ökat miljömedvetande fortsätter mängden avfall att öka i samhället. En stor andel kan återvinnas om system för detta finns. I dagsläget känns det särskilt angeläget att det som benämns "farligt avfall" inte hamnar i våra förbränningsanläggningar. Åtgärder inom avfall bör samordnas med SRV. Åtgärder inom detta område kan vara:

- Informationskampanjer
- Underlätta för hushåll och verksamhetsutövare i kommunen att på ett miljöriktigt sätt sortera avfallet.
- Förbättrade rutiner för avfallshantering inom kommunens egna verksamheter.

Mål	Avfall	Uppföljningsmått
9	Haninge kommun ska verka för att kontinuerligt minska avfallsmängderna och dess innehåll av farligt avfall.	<i>Uppmätta halter av kväve och fosfor i sjöar och vattendrag.</i>
10	Haninge kommun ska verka för att kontinuerligt minska avfallsmängderna och dess innehåll av farligt avfall.	<i>Använd mängd naturgrus i samband med anläggningsarbeten i kommunen. Återvunnen mängd avfall per person och år. Antalet platser för återvinning av schakt- och rivningsmassor i kommunen eller med god tillgänglighet för verksamma i Haninge.</i>

Styrning - miljöledning

Haninge kommun integrerar miljöfrågorna i den ordinarie styrningen av kommunen enligt följande huvudprinciper. På sikt kan detta arbetssätt utvecklas till ett mer komplett miljöledningssystem.

I samband med att *Strategisk plan och budget* tas fram tar kommunfullmäktige/kommunstyrelse ställning till hur kommunens övergripande miljöarbete ska bedrivas genom de resurser som anslås. Det verksamhets-specifika miljöarbetet planeras sedan årligen genom nämndernas respektive verksamhetsplanering, *Mål och budget*.

Nämndernas verksamhetsområden skiljer sig åt och det är därför lämpligt att de anpassar miljöarbetet utifrån de förutsättningar och behov som finns för just den verksamheten. Att certifiera och genomföra ett miljöledningssystem enligt ISO-14001 är inte huvudsyftet utan det viktigaste är att få en struktur som driver miljöarbetet i rätt riktning.

Ansvar och samordning

Kommunstyrelsen är ansvarig för det övergripande strategiska, miljöarbetet och för att samordna det inom kommunen. Respektive nämnd är ansvarig för att nämndens arbete bedrivs i enlighet med denna policy.

Kommunstyrelsen är ansvarig för kommunens fysiska planering enligt plan- och bygglagstiftningen och planenheten arbetar med att ta fram planer. Den kommunala översiktsplanen hanterar många frågor som är av stor betydelse för de kommunala miljömålen. Den har en samordnande roll och en viktig utgångspunkt för många aktörers arbete. Regional samordning i markanvändningsfrågor är betydelsefullt för ett framgångsrikt miljöarbete.

Kommunens tillsyn enligt miljö- och hälsoskydd bedrivs av miljöenheten, miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen. I tillsynsarbetet ingår, utöver myndighetsutövning även rådgivning, information till kommuninvånare och verksamhetsutövare, miljöövervakning Miljö- och byggnadsnämnden är ansvarig för tillsynen enligt miljöbalken. Vissa myndighetsfrågor är delegerade till miljöchef.

Kommunens interna miljöarbete bedrivs inom respektive verksamhet. Genom utbildning, information och praktiska råd får nämnderna stöd i sitt miljöarbete. Kommunens miljöenhet, som har goda kunskaper inom miljöområdet, har en rådgivande funktion i detta arbete. Ett nätverk bör bildas för att utveckla det interna miljöarbetet.

Uppföljning och utvärdering

Miljöarbetet ska följas upp årligen via nämndernas verksamhetsuppföljning/verksamhetsberättelser som sedan rapporteras till kommunstyrelsen. Kommunstyrelsen följer även upp det övergripande miljöarbetet i samband med årsredovisning.

För uppföljning och utvärdering av miljöarbetet används fastställda parametrar, *uppföljningsmått*, knutna till de prioriterade områdena. Denna uppföljning görs årligen i samband med arbetet med verksamhetsberättelse. I den mån det är möjligt väljs uppföljningsmått som är kopplade till de regionala miljömålen eller som är gemensamma med andra kommuner.

Vart fjärde år (inom varje mandatperiod) görs en genomgripande översyn av miljöarbetet. Den presenteras i ett *Miljöboks*lut som förutom uppföljningsmått även utvärderar de utpekade målområdena och ger förslag till eventuella förändringar i arbetet.

Vägen dit

Genomförande

Målsättningen är att förslaget till nytt miljöpolitiskt handlingsprogram ska kunna antas i fullmäktige i april 2005 efter att ha remissbehandlats under januari-februari 2005. När det finns ett nytt antaget program att arbeta utifrån kan det under 2005 implementeras i budgetprocessen inför 2006.

Inom miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen finns förutsättningar att redan under 2005 påbörja arbetet med att förnya hemsidan.

Organisation

Till sin hjälp har kommunstyrelsen en miljöstrateg som samordnar det interna miljöarbetet, uppföljning och miljöbokslut. Inom miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen bildas en arbetsgrupp bestående av miljöstrateg, miljöchef samt ytterligare 1-2 handläggare för att driva arbetet framåt.

För att samordna och utveckla kommunens interna miljöarbete föreslås även ett nätverk av miljöansvariga- miljöombud från kommunens förvaltningar. Representationen i nätverket kan variera beroende på vilka verksamheter som finns på de olika förvaltningarna och även över tiden. Viktigt är att detta nätverk har stöd från förvaltningsledningarna. Miljöombuden kan även föra en dialog med respektive nämnd.

Kommunikation

Kommunens miljöarbete ska kommuniceras med såväl kommuninvånare, personal och verksamma i företaget i kommunen. Informationen bör utformas så att den fyller respektive målgrupps behov.

Kommunens miljöpolicy och övergripande miljömål ska finnas tillgänglig via hemsidan. Miljöinformationen föreslås där få en tydligare utformning som gör den mer lättillgänglig. Information om den senaste utvärderingen och uppföljningsmåten är exempel på information som på detta sätt kan göras tillgänglig.

På kommunens intranät presenteras mer utförlig information om miljöarbetet inom kommunens egna verksamheter. Här finns även länkar till fordonspolicy, upphandlingspolicy och andra dokument tillgängliga som har betydelse för kommunens miljöarbete.

Inom kommunens miljötillsyn och exempelvis bygglovsrådgivning finns behov av att framställa särskild, riktad information till verksamhetsutövare eller den som ska bygga i kommunen.

Årligen tas en plan för kommunikation fram uppdelat på information till respektive målgrupp. Prioriteringar görs i samband med ordinarie verksamhetsplanering.

Informationen som tas fram bör ske i samarbete mellan miljö och informationsenheten. En miljöhandläggare bör ges möjlighet att direkt hantera och lägga ut information på hemsidans miljösidor.

Utbildning

En viktig framgångsfaktor för miljöarbetet är kunskap inom miljöområdet. För att kommunen ska kunna verka i enlighet med föreslagen miljöpolicy krävs en utbildningssatsning för all personal inom Haninge kommun. Utbildningen bör dock anpassas till olika verksamheters behov och förutsättningar, till exempel förläggas över olika långa tidsperioder. Olika utbildningsgrupper skulle kunna se ut så här:

Alla anställda, 2-3 timmar

Chefer, 4-8 timmar (inom ramen för kommunens chefsutbildning)

Politiker, 2 timmar

Nyckelpersoner – inköpare, 8 timmar

Nyckelpersoner – utförare miljö- och stadsbyggnadsförvaltningen, kontinuerlig (delvis pågående)

Nyckelpersoner – miljönätverk, 1-2 dagar

Utbildningen för alla anställda bör dels innehålla ett allmänt block om *varför arbeta med miljöfrågor, miljöfrågor i ett historiskt perspektiv, miljökunskap, naturlagar och globala frågor*, samt ett Haningespecifikt block om *kommunens miljöpolicy, viktiga målområden – mål – konkreta åtgärder, hur styrs miljöfrågorna i Haninge och vad kan den enskilde individen göra*.

Utbildningen för cheferna bör förutom utbildningen för all personal även innehålla ytterligare om hur miljöfrågorna styrs, chefens ansvar och roll samt lite om miljölagstiftningen.

För politikerna är perspektivet vad politiken har rådighet över och vad som är angelägna frågor. Vad som görs i andra kommuner kan vara intressant att lyfta fram

Inom grupperna nyckelpersoner bör utbildningen fokusera på de aktuella frågorna inom respektive område.

Budget

Inom ordinarie verksamhet

Miljöarbetet ska i huvudsak ske inom ordinarie verksamhetsbudget. Inledningsvis kan stödinsatser alternativt omprioriteringar krävas exempelvis vid utbildningsinsatser, framtagande av miljöutredning inom respektive verksamhet. I samband med kommunens budgetarbete behandlas även frågor om prioriteringar och särskilda satsningar inom miljöområdet.

Det bör uppmärksammas att ett målmedvetet miljöarbete även kan leda till minskade kostnader till exempel genom energisparåtgärder. Det är svårt att i förväg beräkna hur stort utrymme för besparingar som finns.

Miljöstipendium

För att kunna hantera tillfälliga kostnader i samband med det interna miljöarbetet kan ett miljöstipendium inrättas. Med hjälp av ett sådant stipendium kan verksamheter ges möjlighet att prioritera miljöarbete utöver det ordinarie arbetet och kan till exempel användas för att komma igång med arbetet eller för att kunna prioritera miljöaspekter vid en upphandling av betydelse.

Exempel på åtgärder inom kommunens olika verksamheter

Åtgärderna som föreslås nedan ska ses som en idébank och de syftar till att starta en dialog om vad som är tänkbart att arbeta med.

Energi och transporter

- Framtagande av energiplan
- Kommunen tar fram en rese- och transportpolicy
- Förbättra förutsättningarna för cykeltrafiken
- Bättre integration mellan privata och kollektiva transporter, t ex infartsparkeringar samt bra och säkra cykelparkeringar
- Sänka hastigheterna för att minska störningar och förbättra miljön, med stöd av trafikförordningen

- Energibesparande åtgärder, t ex stäng av datorer mm nattetid, släck lampor, använd lågenergilampor
- Eco-driving, utbildning till kommunal personal som kör mycket bil i arbetet
- Förorda energieffektiv teknik i detaljplaner
- Föreskriv om byggnadstekniska detaljer av energisparande karaktär
- Inrätta bilpooler
- Vid inköp av fordon till kommunens verksamhet välj bilar som kan drivas med alternativa bränslen
- Tjänstecyklar
- Gå, cykla eller samåk
- Köp inte varor som produceras på andra sidan jordklotet
- Välj grönsaker och frukt efter säsong
- Drick kranvatten istället för mineralvatten på flaska

Vatten och avlopp

- Ta fram en kommunal VA-strategi
- Ansluta omvandlingsområden till kommunalt VA
- Inventera enskilda avloppsanläggningar och vid behov kräva åtgärder
- Använda miljömärkta rengöringsmedel
- Informationskampanj om vad som inte ska spolats ner i avloppet
- Informationskampanj om biltvätt på gatan
- Minska vattenförbrukningen
- LOD vid nybyggnation
- Insamlingskampanj av läkemedel och farligt avfall
- Anläggande av skyddszoner längs sjöar och vattendrag
- Genomför åtgärder enligt dagvattenpolicyn (handlingsplanen)
- Projektinriktat arbete mot miljöfarliga verksamheter för att förbättra slamkvaliteten
- Kemikaliehantering i skolan (kemiundervisning, bild mm)
- Gröna tak
- Köp snålspolande toalett och snålspolande duschhandtag när det är dags att byta.

Avfall

- Alla kommunala verksamheter ska sortera avfall för återvinning
- Arbeta för nya insamlingssystem för farligt avfall
- Påverka materialval vid inköp, inga onödiga förpackningar, retursystem mm
- Använd färgpatroner som kan returneras
- Minska pappersförbrukningen, t ex genom att kopiera och skriva ut dubbelsidigt
- Kompostera
- Använda återvunnet material
- Välj produkter som inte blir farligt avfall efter användning
- Skaffa bra rutiner för insamling av farligt avfall från skolorna (kemi- slöjd, bild, biologi)
- Välj produkter med lite förpackningsmaterial

